

Nový apokryf

Sh. 98 a 109

KŘESŤANSKÉ LISTY A HUSŮV LID

Časopis Národní Jednoty Československých Protestantů v Americe a v Kanadě

Ročník LXII (XXI) Chicago, Illinois, červenec (July) 1960 Číslo (No.) 7

Entered as second-class matter at the Post Office at Chicago, Illinois. Additional entry at Taylor, Texas. Acceptance for mailing at a special rate of postage provided for in section 1103. Act of October 3, 1917, authorized July 11, 1918.

Adrian Mikolášek:

MALÁ LÁSKA

*Semínko větrem zaseté
vydalo živý květ.
Celý svět lásce té
mohl by závidět.*

*A já bych botou šlápnout měl
na květ, v němž zláme pel?
Kvítečku maličký,
můj jsi ty pro vždycky.*

*A to ať je tvůj plod:
Svíť krásou pro život!
Má malá láska není klam.
I střípek drahokam.*

"Jeden Bůh a Otec všech"

Efez. 4:1-7.

Jsme dětmi jednoho Otce, jsme duchovně pokrevní všichni — lidé různé pleti a se všemi odstíny řeči mateřské, bohatí i chudí, knížata i žebráci, učení i nevědomí. V Tobě, Bože, jsme všichni z jedné krve, z jednoho ducha.

Odkud se tedy berou rozbroje a války, nenávisť a útisky, využívání slabých a třídní boj, nesnášenlivost? Odkud tyranství a revoluce?

Z toho, že lidé žijí bez Tebe. Ve své domýšlivosti pokládají sebe za krále tvorstva. Čím se liší mnohý člověk od dravce, který bezohledně obětuje tvory slabší své výživě, od cizopasníka, který bez námahy tyje z práce a sil jiného, ano i od kamene, který necitelně leží bez souvislosti se sousedem, člověk, který tvrdostí leckdy převyšuje oblázek? Rakovina sobectví se usadila na duši lidí. Shon po moci a zlatě, pohodlí a požitku, přepychu a pýše roztrhal pásy po-

krevensství a bratrství, rozdělil lidstvo na třídy, strany, národy a státy, na pány a otroky, kapitalisty a proletáře, vystavěl přehrahy mezi mocnými a slabými, nadělal šlechticů a pariů.

A přece v žilách nás všech proudí stejná krev, všichni svým způsobem spějeme k ideálu lidství a božskosti, jakmile překročíme hranice pouhé živočišnosti a překonáme dravčí pudý čiré přírodnosti. Který zlý duch otravuje lidské srdce bělocha a černocho, aby sebou vzájemně pohrdali? Kdo žene bohatého a chudého do zlovolné nedůvěry? Je to duch nebožského sobectví, zbytek divošské dravosti, znehodnocené lidství, zkamenělé srdce.

Mezilidské bratrství může vyrůst z jediného kořene: z citu našeho synovství božského.

Když v modlitbě říkám: "Otcče náš!" jak bych mohl činiti rozdíl mezi lidmi? Jak bych směl někoho sic milovati, ale k většině

KŘESTANSKÉ LISTY a HUSŮV LID

Christian Journal and the People of Hus

Křest'anské Listy 1898 Husův Lid 1940

Vychází měsíčně. Vydává Národní Jednota
Československých Protestantů v USA
a KanaděPublished monthly by the National Union of
Czechoslovak Protestants of AmericaRedaktor (Editor) J. P. Tatter
Box 59, Hillsboro, WisconsinČlánky, zprávy pro časopis a knihy k recenzi
posílejte na redaktora.

Za své příspěvky odpovídají autoři sami.

Předplatné — Subscription \$2.00 per year.
Předplatné, milodary na časopis, jakož i přispěvky Jednotě . . . k podpoře strádajících
uprchlíků, dětí a nemocných, zasílejte laskavě
na adresu pokladníka Jednoty:Mr. John Opie, 4800 South Hoyne Ave.,
Chicago 9, IllinoisReturn Address Adresa Administrace
4800 South Hoyne Ave., Chicago 9, Illinois

lidí býti lhostejným a některé dokonce nenáviděti?

Není-li Bůh otcem všech, není ani otcem
mým. Jakým právem bych směl pro sebe
jej vyhražovati?Což není mnoho lepších než já, kteří si
více zaslouhují býti nazýváni syny Božími?
Není dost slabších než já, kteří spíše potřebují
jeho otcovství? Není mnoho silnějších
než já, kteří více mohou vykonati pro svého
Otce? A kdybych byl nejdokonaljší a
nejschopnější, tím jasněji bych viděl a tím
nalehavěji bych cítil, že mé synovství boží
mě zavazuje k citům bratrské a sesterské lásky
a k činům bratrské a sesterské pomoci.Pomoz k tomu mně, dítěti svému, a všem
dětem svým, OTČE NÁŠ! —F.Z.

Nový Apokryf

*kteřý děkanu Komenského evang. fakulty
pražské připisuje Přemysl Pitter.*V onom čase, kdy byl Štěpán, muž plný
víry a ducha svatého ukamenován, přišlo velké
protivenství na církev, kteráž byla v Jeruzalémě.
Saul hubil církev, do domů vcházeje, a vleka muže i ženy, dával je do žaláře.Tedy povstal muž jménem Jozef, mocný
v umění i slovu a požívající veliké vážnosti v
církví, kterýžto pravil: Zajisté protivenství tato
seslal Bůh na církev pro mnohé hříchy její.
Neboť mnozí přidali se k nám, Kteříž nejsou
hodní jména Kristova, aniž přijali ducha svatého.
Protož tříbení veliké nastalo nyní a zkoušky
mnohé. Jsou však mezi námi i takoví, kteří svou
opovázlivostí rozněcují hněv nepřátel a vydávají
církev do rukou jejích pronásledovatelů. Protož
radím vám, buďte opatrní jako hadové a sprostní
jako holubice, jak pravil Pán. Ziskávejme příznivce
mezi odpuřci církve a jděme s nimi míli i dvě,
jak daleko budeme moci.Tato řeč se líbila mnohým a chválili Jozefa,
očekávající, že nejvyšší rada židovská i Pilát
nakloní svá srdce církvi. V čase tom pak se sešlo
množství věřících z blízka i z dáli v Jeruzalémě,
do jejichž shromáždění vyslali nejvyšší rada i
Pilát své zástupce a špěhy. Přední pak v církvi,
majíce na paměti napomenutí Jozefova, počínali
sobě opatrně jako hadové a jiní vrkali jako
holubice. Nechtěli zajisté znovu popuditi hněv
nejvyšších kněží, ani podnítiti zuřivost Pilátovu,
aby nevydali církev Páně a jeho věřící většímu
ještě pronásledování a útisku.V shromáždění tom pokojném byl pak i mládenec,
kterého uchopil Duch a postavil před tváře všech
věřících i vyslanců nejvyšší rady a špěhů
Pilátových. Ten otevřev ústa svá, takto k nim
promluvil:"Ctíhodní otcové, bratři a sestry! Znamenám
vaši snahu uchrániti církev Páně od dalšího
útisku a ulehčiti sobě i těm, kdož byli vydáni
velikému utrpení, ježto nechtěli sloužiti
Molochu a se klaněti Bálovi. Toto však budiž
vám známo, že církev Páně zachraňujete,
avšak příkazy Páně zrazujete. Přestali jste
být solí země, a světlo pravdy stavíte pod
kbelec. Rozpomeňte se proto na statečnost
Štěpánovu, která jedineč posílí a utvrdí církev."*(Zde apokryf končí, ale jeho pokračování
píše historie.)*Čtěte a rozšiřujte Křest'anské Listy a
Husův Lid! Podporujte práci Národní
Jednoty Čsl. Protestantů!

Otakar Odložilík:

Francouzský pomocník J. A. Komenského

Věnováno M. Spinkovi.

Jméno Jana Amose Komenského se dostalo do rozličných končin světa s výtisky jeho návodu, jak se učit latinsky, nazvaného *Janua linguarum reserata*, česky Dvěře jazyků otevřené.

Učebnice měla tisíc vět, které byly sestaveny do sta kapitol podle dobře promyšleného rozvrhu. První vydání vyšlo roku 1631 v Lešně ve Velkém Polsku, útočišti exulantů z Jednoty bratrské, a vzbudilo pozornost mezi znalci klasických jazyků i učiteli na vyšších školách. Kniha byla zaváděna jako učebnice v jedné zemi za druhou. Buď Komenský nebo jiní vychovatelé sestavovali v národních jazycích souběžné řady kapitol a vět, aby si žáci nemuseli shledávat pracně slovíčka. Komenský pořídil českou verzi za necelé dva roky po prvním latinském vydání a dal ji vytisknout roku 1633 v Lešně, aby se měli z čeho učit žáci v českých školách v exilu nebo i jednotlivci. Komenského přátelé připravovali polské a německé vydání pro školy v Polsku, ve Slezsku a v Prusku. Ještě než se rok 1631 schýlil ke konci, vyšlo v Londýně vydání, ve kterém byly latinské věty převedeny do dvou jazyků, angličtiny a frančtiny. Jako jeho původce byl na titulním listě označen John Anchoran, licenciát v bohosloví.

Pokud vím, nepodařilo se dosud nikomu zjistit, kdo byl Anchoran a jaký byl jeho poměr ke Komenskému. Věc mne už dlouho zajímala a shromáždil jsem si k ní trochu výpisků a poznámek. Sestavuji je podle časové posloupnosti a vnitřní spojitosti. Doufám, že se jiným badatelům podaří vyplnit mezery, se kterými si nevím rady ani po více než třiceti letech hledání v rozmanitých knihovnách světa.

I.

V Oxfordě je knihovna, kterou roku 1602 založil Sir Thomas Bodley, zvaná prostě Bodleiana. Mezi rukopisy tam mají knížku, do které zapisovali jména učenci, kteří dostali povolení ke studiu. Některé zápisy jsou opatřeny přesným datem, jiné lze zařadit jenom podle dohadu. Někdy po roce 1618, ale

ještě před koncem 1620 byl do knihovny připuštěn Joannes Anchoranus Podiolaurens, Gallus. Domnívám se, že jde o totéž jméno, které bylo vytištěno roku 1631 na titulním listě Komenského Januy. Je na místě pokusit se o zjištění okolností, které by podíraly prvotní domněnku.

Slovo, které jde za osobním jménem. Podiolaurens, není běžné, avšak nepůsobí potíží. Jde o město Puy-laurens v jižní Francii, kde kraj počíná stoupat k Pyrenejím. Přídatné jméno Gallus označuje Anchorana za příslušníka francouzského národa. Dodejme ještě, že byl podle všeho reformovaného vyznání. Katolika by sotva pustili za vlády Jakuba I. do knihovny tak významné jako byla Bodleiana.

O Anchoranově rodišti čteme v jiných knihách, že bylo jedním z opěrných bodů Albigenkých, prostých věřících, proti nimž vedla ve XIII. století vyhlazovací boj obě ramena, duchovní i světské. V XVI. století se obyvatelé přihlásili k evangelické nauce. Zřídili si vyšší školu, která kvetla po několik desítek let, než byla zrušena nesnášenlivým a pánovitým Ludvíkem XIV. Předpokládáme, že do ní chodil Jan Anchoran, než přišel čas ke studiím ještě vyšším, bohoslovec-kým.

Pokusil jsem se zjistit prohlídkou matrik tak věhlasných škol, jako byla Ženěva nebo Heidelberg, jestli tam Anchoran nebyl zapsán mezi posluchači. Neměl jsem štěstí. Potíž je už v tom, že v mladších letech možná užíval rodového jména ve francouzské podobě a že je polatinštil teprve na vyšších školách — z Komenského se také až na školách stal Comenius. Jiní studenti nebo spisovatelé si původní jména prostě přeložili do latiny a tím ztížili pátrání po svém původu a rodinném pozadí. Kloním se k mínění, že se Anchoranovi dostalo licenciátu v bohosloví na některém francouzském učilišti a že nestudoval bohosloví ani v Ženěvě ani v Němcích.

Ozývá se jiná otázka, na kterou prozatím nemohu dát odpověď jinak než v několika

náznačích. Jak se dostal Francouz Anchoran do Anglie a kde se zdržoval, než přišel do Oxfordu studovat v Bodleianě? Francouzským stoupencům Jana Kalvína se v XVII. století nevedlo dobře. Edikt, vydaný roku 1598 v Nantes, byl sice v platnosti, ale od násilné smrti krále Jindřicha IV. přituhovalo. Jednou z oblastí, ve které bvli silně zastoupení reformovaní Francouzi, Hugenoté, jak se jim říkalo, byla jižní část země, Lanquedoc. Ohniskem tamního protestantismu byl Montpellier se slavnou školou. K němu se družila města Nimes, Castres, Uzés a Puylaurens, odiště Anchoranovo.

V ženevské universitní knihovně isem našel leták ve francouzské řeči, vtištěný roku 1622, ve kterém je vylčeno pokoření Montpellieru jakožto původce odboje v pohorí Cevennes i ve vzdálenějším kraji. Domnívám se, že tíseň na reformovanou složku obyvateľstva v Lanquedoku neoříšila naráz, nýbrž že se ohlašovala rozmanitými zásahy. Z knížky Les Cevennes Huguenots et la Faculté Libre de Théologie Protestante de Montpellier, vdané roku 1925, vrozumívám, že bohoslovecké učiliště bvlo v Montpellieru otevřeno roku 1598 a že trvalo do roku 1617. Nuže, právě tam mohl Anchoran dosáhnout akademické hodnosti, licenciátu, a někdy po roce 1617 snad odešel do Anglie, která už v dřívější době poskytla přístřeší mnoha uprchlíkům pro víru z evropské pevniny, v tom i Hugenotům.

Jednou ze živých spoiek mezi protestanty ve Francii a ve Velké Británii byl Gilbert Primrose. Původem byl Skot, ale po ukončení studií odešel z rodné země do Francie a sloužil na několika místech v duchovní správě. Bordeaux bylo jedním z měst, ve kterých působil, dokud nepřibvlo tlaku z vládních míst. Roku 1623 vvslo královské nařizení, zakazující cizincům vkonávat pastýřské úkony ve francouzských sborech. Primrose odešel do Anglie a přidružil se k duchovním, kteří řídili hugenotský sbor v Londýně. Rok nato byl v Oxfordě povýšen na doktora bohosloví a král Jakub mu přidělil důchod z nadání při královské kapli ve Windsoru. Gilbert Primrose vynikl v literární práci a psal zprvu francouzsky a později anglicky. Jedna z jeho knih vyšla roku 1610

v Bergeraku ve Francii a byla nadepsána La trompette de Sion — Polnice sionská. Bylo to osmnáct kázání, svázaných několika základními myšlenkami v souvislou řadu. V autorově životopisu v Dictionary of National Biography (sv. XVI, str. 381) je poznámka, že La trompette vyšla latinsky v Gdansku. Než se pustíme za tímto návěštím, povězme si, že Gilbertův syn Jakub, narozený ve Francii, studoval lékařství v Montpellieru a dosáhl tam doktorské hodnosti roku 1617.

Otázka, kdo přeložil francouzskou knihu Primrosovu do latiny a kdo ji vydal v Gdansku roku 1631, není tak docela nezajímavá, jak by se zdálo na první pohled. Gdansko bylo význačné město při dolní Visle, rušný přístav a místo pobytu mnoha cizinců. Mělo čilé spojení s polským zázemím a bylo opravdu oknem do světa. Pátrání po výtisku latinského překladu Primrosovy knihy zůstalo zatím bez viditelného zisku, avšak podařilo se mi zjistit jeho původce. V latinsko-francouzsko-anglickém vydání Komenského Dveří, o kterém si povíme ještě více, jsou otištěny latinské verše, které Robert Spence, původem Skot, věnoval Janu Anchoranovi, tomu, "který francouzskou Polnici sionskou doktora Primrose přeložil do latiny a bránu jazyků otevřel." Máme naráz pohromadě tři věci: autorství latinského překladu Primrosových kázání, Jana Anchorana jako původce prvního anglického vydání Komenského Dveří, a nadto náповěd, že roku 1631 (možná i něco času předtím) Jan Anchoran přebýval v Gdansku.

Udělejme ještě krůček kupředu, než se pustíme do rozboru kusých údajů, které jsme si zatím shromáždili. V tomtěž výtisku anglického vydání Dveří, o kterém jsme si už něco řekli, je latinská báseň ku počtě Anchoranově. Jako narážka na jeho polatinštělé jméno je nad ní umístěn znak s kotvou a pod ním je vytištěno latinsky Anchora spei—kotva naděje. Pod básní je podepsán Sigismundus Conradus. Nemohu povědět, kdo byl Zikmund Konrád a jakého byl původu. Takové jméno máme doloženo v korespondenci osob blízkých Komenskému, avšak zmínky, které jsme našli, se týkají Ondřeje a Jiřího Konráda, nikoli Zikmunda. Šlo asi o měšťanskou rodinu z Gdanska nebo z okolí. Zik-

mund Konrád připsal svou báseň Janu Anchoranovi, "svému vychovateli, ubírajícímu se do Anglie." Je příliš smělá domněnka, že se to vztahovalo na plavbu po moři (znak kotvy se k tomu znamenitě hodí) z Gdanska do některého anglického přístavu? Roku 1641 právě takovou plavbu podnikl Komenský na naléhavé výzvy přátel, aby přijel do Londýna.

V Gdansku měl Komenský spolehlivého přítele Niclassia, který tam spravoval reformovaný sbor. Co jednou psal Niclassius Komenskému do Lešna, dobře se shoduje s vědomostmi, shromážděnými z jiných pramenů. Anchoran prý odjel znenadání do Anglie a zanechal francouzskou versi Dveří u Jana Mochingra. To byl zase duchovní lutherského vyznání, který vyučoval výřečnosti na gdanském gymnasiu. Po Niclassiově zprávě psal Komenský Mochingrovi. V latinském psaní bez data, které otiskl Adolf Patera (Jana Amose Komenského korespondence, str. 10-11) jsou místa, kterým rozumíme snáze než dřívější badatelé, když známe Anchoranovo pozadí. Vykládáme si je takto:

V Gdansku dostali poměrně brzo výtisk prvního vydání Komenského Januy. Anchoran a Mochinger, kteří se dobře znali, byli knížkou tak nadšeni, že začali připravovat texty souběžně s Komenského kapitolami, Anchoran francouzsky a Mochinger německy. Anchoran slibil Mochingerovi před odjezdem, že mu brzo pošle anglický text. Komenský byl nemálo potěšen jejich zájmem a také posudky, které dostával odjinud. V nich se však pochvala mísila s kritickými poznámkami a proto se rozhodl, že prvotní text vytištěný v Lešně, přepracuje a rozhojní (na toto rozhodnutí vhodně upozornil Jaromír Červenka ve studii Nejstarší Komenského Dvěře jazyků, otištěné v XVII. svazku Archivu pro badání o životě a díle Jana Amose Komenského). V dopise z Lešna Komenský upozorňoval Mochingra na zamýšlené změny a naznačoval, co by chtěl mít v německém zpracování doplněno nebo zlepšeno. Přehlédnutý a upravený text latinské verze vyšel v Gdansku, avšak až po Anchoranově odjezdu, takže k němu při svých překladech nepřihlížel.

S Mochingrem byl styk poměrně snadný a rychlý a jeho práce postupovala v rozumném chodu. Anchoran se však ztratil z dohledu.

Kdybychom chtěli brát doslovně místo v předmluvě ke knížce zvané *Clavis ad portam* or *Key fitted to open the Gate of Tongues*, vydané roku 1634, musili bychom připustit, že Anchoran nejel přímo z Gdanska do Londýna, nýbrž že se zastavil ve Švédsku, Dánsku a Norsku a že tam také už znali Komenského učebnici a dokonce jí užívali při vyučování. Není však vyloučeno, že autor předmluvy Wye Saltonstall trochu nadsazoval, a že Anchoranova návštěva skandinávských zemí netrvala dlouho, jestli k ní vůbec došlo roku 1631.

Jisté je tolik, že Komenský dopsal předmluvu k prvnímu lešenskému vydání dne 4. března 1631. Stejně dobře víme, že dne 28. července 1631 hlásili londýnští nakladatelé Michael Sparkes a Thomas Slater, že hodlají vydat Komenského učebnici latiny s anglickým a francouzským doprovodem. Ze záznamu v *Registers of the Company of Stationers of London* (vydal Edward Arber) vysvitá, že k tomu dni byl rukopis už přichystán. Připustíme-li, že Anchoran mohl dostat výtisk lešenského vydání někdy počátkem května, nebyl by měl ani tři měsíce na sestavení anglických a francouzských souběžných textů. V tom byla zahrnuta i cesta z Gdanska do Londýna ať přímým spojem nebo přes skandinávské země, jak uvádí Wye Saltonstall. Pro člověka dobře obeznámeného s třemi jazyky, o něž šlo, nebylo konec konců těžké sestavit tisíc celkem prostých vět.

Nakladatelé Sparkes a Slater svědčili práci tiskaři Geo. Millerovi, který také pracoval rychle, že mohl na titulní list ještě umístit datum 1631. Zatím co se jiná vzdělání opozčila pro Komenského úsilí o lepší utřídění a rozhojnění slovní zásoby, londýnské vydání ve třech řečech vyšlo téhož roku, co prvotní lešenský tisk. Bylo to první dílo Komenského, které proniklo na anglický knižní trh. Povězme si hned na tomto místě, že to bylo také první dílo Komenského, které se dostalo na americký břeh. Měl je ve své knihovně John Harvard a odkázal je i s jinými knihami koleji, která podnes nese jeho jméno.

Věc tak důležitá si zasloužila zevrubného prozkoumání. Až dosud psali badatelé o Janu Anchoranovi jako o Angličanovi a nesta-

rali se valně o vyšetření jeho rodového pozadí. Sledováním stopy, kterou jsme poprvé zachytili v knížce zápisů v oxfordské Bodleianě, jsme přišli na to, že Anchoran byl Huguenot z jižní Francie. Nepřebýval na jednom místě, nýbrž dostal se na vlnách rozvířeného života daleko na sever do Anglie a do Gdanská. Otázka, jestli se kdy potkal s českým exulantem Komenským, zůstává otevřena. Zatím není dokladů o ničem jiném než o písemném spojení přes Gdansko.

II.

Jan Anchoran se staral patrně v dohodě s nakladateli, aby kniha byla dobře vybavena a rychle pronikla mezi učitele latiny i jejich žáky. Měla dvojitý titul, latinský a anglický; znění bylo totožné a obšírné, jak tehdy bývalo zvykem. Uvádělo se v něm, že to byl plod Anchoranovy práce a přičinlivosti a Komenského jméno nikdo na první stránku nemístil. Na třetí list bylo položeno honosné věnování kněžici Karlovi, potomnímu Karlovi II., tenkrát jenom něco přes rok starému, a pod ním byl uveden zase jenom Anchoran. Na čtvrtém listě začínala předmluva, kterou tiskař rozložil na sedm listů, neoznačených ani písmeny ani číslicemi. Obracela se v ozdobných slovech k arcibiskupům, biskupům, duchovním pastýřům, představeným a členům věhlasných universit a kolegů jakož i učitelům na veřejných školách v královstvích Velké Britanie, Francie a Irska. Až za tím nadneseným úvodem šla předmluva z Lešenského vydání, z níž však bylo vypuštěno datum a místo. Za ní pak šlo napřed jméno Anchoranovo a potom Komenského. Kdo dlouho nerozmýšlel, ani si snad neuvědomil, že latinské věty složil a důmyslně uspořádal Komenský a že Anchoran k hotovému souboru připojil souběžné řady v dvou živých jazycích, anglickém a francouzském. Jméno Komenského působiště nebylo vypuštěno jenom náhodou, neboť kdo v Anglii věděl o Lešně, a nač tedy připomínat odlehlé místo, odkud učebnice vzešla!

Zběžný dojem, že původcem knihy je Anchoran, podporovaly latinské verše, které si opatřil od přátel a od osob se zvučnými jmény. Uvedli jsme už skladbu Zikmunda Konráda, otištěnou na rubu prvního titulního listu. Na rubu třetího listu bylo latinské

čtyřverší, určené kněžici Karlovi a podepsané značkou M. B. Za dlouhou předmluvou se jménem Anchoranovým a Komenského šly tři listy s rozmanitými verši, které autoři podepsali buď začátečními písmeny nebo plným jménem. Chválily vesměs Anchorana. Plné jméno uvedl Thomas Farnabius, lépe známý mezi svými krajany pod anglickým jménem Farnaby nebo Farnabie. Své básně podepsali ještě jiní autoři, Robert Brooke, učící na škole v Suttonu, Quido Monachus, profesor klasických literatur a Francouz původem, vzpomenutý už Robert Spence a Ed. Abbot, blíže neurčený. Ze všech těch jmen nejzvučnější bylo jméno Farnaby-ho. Jeho škola byla tenkrát v Londýně, těšila se veliké oblibě a vyšlo prý z ní daleko více státníků a duchovenstva nežli z kteréhokoliv jiného ústavu.

Učebnice byla tištěna ve třech sloupcích, latinském, anglickém a francouzském. Tiskař potřeboval 226 stran, aby na ně rozložil tisíc vět. Na třech strankách ke konci knihy byl obsah a pod ním ještě jednou "kotva naděje", Anchoranův znak. Na poslední stránce byla prosba ke křesťanskému a laskavému čtenáři, aby si dobrotivě opravil tiskařské chyby.

Komenského učebnice, zpracovaná Anchoranem, měla úspěch. Zavedlo ji několik proslulých škol, jako byla Saint Peter's College při westminsterském opatství, Christ's Hospital, Charterhouse, Merchant Taylor's a jiné. Kupovali si ji patrně i lidé, kteří se chtěli učit latině same bez docházky do školy.

Za rok a něco bylo rozebráno první vydání a Anchoran připravoval přetisk. Nakladatel byl zase Michael Sparkes, avšak jméno jeho někdejšího společníka se už neobjevilo na titulním listě. Také tiskař byl jiný než roku 1631 a jmenoval se Thomas Cotes. Druhé vydání mělo datum 1633. Anchoran uváděl na titulním listě, že rozšířil text, avšak jenom zevrubné porovnání jednoho vydání s druhým by ukázalo, v čem se lišila. Původní předmluva Komenského byla nejenom přetištěna latinsky, nýbrž i přeložena do angličtiny. K pochvalným hlasům, přeneseným z prvního vydání, Anchoran přidal latinské verše, jejichž původcem byl Jan Vicarsus, učitel na Christ's Hospital v Londýně.

Při pozorné četbě drobných kusů, uvádějí-

cích jádro knihy, se často ozve otázka, co se Komenský dověděl o rozšíření své učebnice a o lichotivých posudcích, ve kterých bylo nejčastěji vyslovováno Anchoranovo jméno. Není dost jasné, co mezi nimi bylo po Anchoranově odjezdu z Gdanska. Komenského trochu hnětlo, že Anchoran přihlížel k prvnímu vydání, které on sám nahradil gdanskou versí, avšak živý ohlas knižky mezi anglickými vychovateli mu byl vítaný. Když se na podzim 1632 dva mladí členové Jednoty bratrské Daniel Erastus a Samuel Benedikt chystali do Anglie na studie dal jim Komenský dopis pro Anchorana s prosbou, aby se jich ujal. V oslovení se zase ozvala narážka na jeho jméno, neboť znělo: "Ježíš naše kotva".

Jiné doporučení se obracelo na přítele mnohem stálejšího nežli byl Anchoran, Samuele Hartliba. Tenkrát se ještě asi neznali osobně, avšak Hartlib, rodák z Elbinku v Západních Prusích, měl živý zájem o všecko, co přicházelo z Gdanska a z měst ještě dále v pruském nebo polském zázemí. Anchoranův postup při vydávání Komenského učebnic připadal Hartlibovi nešetný. Při nějaké příležitosti prohlásil k jednomu z bratrů Vechnerů, Komenského mladších přátel, že by byl opatřil Komenskému za přetisky Dveří na anglické půdě roční důchod jednoho sta liber šterlinků. Dovídáme se o tom zpětným promítnutí několika vět z Komenského dopisu Hartlibovi. Je to zajímavé místo, protože ukazuje, jak roku 1632 Komenský posuzoval možnosti návratu do vlasti. Nestál pohotově s poutnickou holí v ruce. Naděje, zdvižené na podzim 1631 saským vpádem do Čech, po ústupu saských vojsk upadly a nebyly věru valné. Komenský chtěl užít pobytu za hranicemi k soustředěné vědecké práci, obává se, že po návratu pohltní veškerý jeho čas pastýřské povinnosti. Důchod z Anglie by mu byl přišel vhod, avšak co nakladatel vyplatil, zůstalo nepochybně ve směnách v Anchoranových rukou.

Mezi druhým a třetím vydáním uplynula dost dlouhá doba. Vytiskla je pro Michaela Sparkese Anna Griffinová a to roku 1637. Na titulním listě bylo vyznačeno, že Anchoran rozhojnil původní počet vět o padesát osm, takže jich bylo úhrnem tisíc padesát

osm. V třetím vydání nebylo nových pochvalných veršů, avšak za latinské a anglické znění předmluvy Anchoran umístil úryvek z psaní, které mu poslal Komenský z Lešna v říjnu 1632. Tím vynikl podíl Komenského trochu více než v prvních dvou vydáních, avšak jeho jméno se nedostalo na titulní list, kde by bylo jeho pravé místo.

Novinkou, která zvyšovala hodnotu učebnice byl "klíč ke dveřím", věc zajisté případná a potřebná. Zmínili jsme se o něm letmo už v jiné souvislosti a nyní se k tomu vracíme. Jméno Wye Saltonstall nebylo v Anglii za vlády Karla I. tak proslulé, abychom se s ním setkávali aspoň tak často jako se Samuelem Hartlibem. Studiemi byl připoután k Oxfordu, a to ke Queen's College. Roku 1625 se tam vrátil, aby mohl studovat v Bodleianě a stýkat se s učiteli. V Oxfordě nedosáhl vynikajícího postavení a živil se povětšinou vyučováním latině a frančtině. Za té práce přišel na myšlenku pořídit ke Komenského učebnici abecední seznam anglických slov, ke kterým byly připojeny iatinské a francouzské významy. Knižka opatřena universitním znakem vyšla roku 1634. Věnování bylo rozšířeno, protože ke jménu knězi- ce Karla byl přidán vévoda z Yorku. Tehdy to byli ještě chlapi, avšak roku 1660 Karel dosedl na anglický trůn jako druhý toho jména a Jakub, o tři léta mladší, nastoupil po něm roku 1685 jako Jakub II.

Zajímavá je veršovaná skladba, kterou Saltonstall uvedl svůj "klíč" ke Komenského Dveřím. Přiznává zřetelně Komenskému prvenství a lvi podíl, avšak chválí Anchorana za vybroušení latinských vět a za obě řady v živých jazycích. Uvádí školy, které ji užívají, a doporučuje ji studentům obou universit, v Oxfordě, "zahradě Mus", a v Cambridgi. Londýnský nakladatel si podle všeho opatřil právo na Saltonstallův "klíč". Byl připojen k třetímu vydání roku 1637 a tisk provedl také závod Anny Griffinové.

Komenského Dveře byly určeny žákům už poněkud odrostlým. Není divu, že se vlnila myšlenka sestavit knížku pro pokročilejší ještě mladší. Pokusil se o ni Jean de Grave. o němž jsme zatím zjistili ještě méně než o Anchoranovi. Knižka se jmenovala *The Pathway to the Gate of Tongues* — Stezka

k Dveřím jazyků a měla sloužit, jak bylo řečeno na titulním listě, za pomůcku při vyučování malých dětí. Jean de Grave sebe označil jako profesora francouzské řeči v Londýně. Podle jména bychom mohli usuzovat spíše na Wallona z Belgie než na Francouze, ale věc je třeba ještě zevrubně vyšetřit. Jako Saltonstallův "Klíč" tak i de Grave-ovu "Stezku" vytiskl v Oxfordě William Turner, a to roku 1633.

Výtisk mají v Britském museu a je svázan s druhým Anchoranovým vydáním Dveří a se Saltonstallovým "Klíčem". Obsah byl přiměřený dětskému věku. Na prvním místě jsou číslice, uvedené jmény v latině, angličtině a frančtině jakož i znaky od jedničky do tisíce. Za nimi jde stručný katechism v těchže jazycích a modlitby před jídlem a po stole. Poslední oddíl je věnován skloňování francouzských sloves. Souvislost s Dveřmi je volná, nicméně si knížka de Grave-ova zaslouží zmínky jako svědectví živého zájmu o Komenského návod, jak se učit latině. Měla být průpravkou.

Čtvrté vydání Anchoranovy učebnice vytiskl v Londýně Edward Griffin pro Michaela Sparkese a to roku 1639. V Britském museu mají "královský" výtisk toho vydání. Tvoří součást sbírky, kterou měl král Jiří III. a která se dostala do musea jako celek. Čtvrté vydání bylo asi i poslední a přidržovalo se celkem tisku z roku 1637.

Sluší se povědět aspoň několika slovy, že Komenského učebnicí nepomáhal do anglických škol jenom Jan Anchoran. Roku 1634 se v té souvislosti vynořilo jiné jméno, Thomas Horne. Byl to jeden z učitelů na slavné škole v Etoně, který se věnoval úpravě pomůcek pro vyučování. Zprvu se zajímal o tak řečeno "irskou" nebo "španělskou" učebnici. To byla Janua linguarum, vydaná poprvé Jesuity irského původu v Salamance roku 1611. Komenský ji poznal v Lešně brzo po svém příchodu — ukázal mu ji John Jonston, lékař skotského původu ve službách hrabat Leszczyńských. Roku 1634 Horne sáhl po Komenského učebnici, která si razila cestu světem, a připojil k ní anglický text. V tom byl rozdíl od Anchoranova zpracování, které bylo trojjazyčné. Hornovu knížku přepracoval a zdokonalil John Robotham a dal-

ší vydání upravoval pro tisk William Dugard, učitel na škole Merchant Taylor's. Vydání bylo několik, ale jejich seřazení a vzájemný poměr by bylo třeba zevrubně vyšetřit v knihovnách, které je mají mezi svými poklady.

III.

Klademe si otázku, proč zůstalo při čtvrtém tisku Anchoranova zpracování Komenského Dveří? Výslovně odpovědi není. Co můžeme nabídnout místo jasného svědectví, jsou domněnky a dohady. Je možné, že Horne-ovo zpracování, které převádělo latinské věty jenom do angličtiny, lépe vyhovovalo správcům škol a učitelům latiny než trojjazyčná učebnice sestavená roku 1631 Janem Anchoranem. Je ovšem také možné, že někdy po roce 1639 Anchoran buď umřel nebo se někam odstěhoval z Anglie, takže nebylo nikoho, kdo by nakladatele pobízel k novému vydání.

O Anchoranově životě v těch letech je zpráv poskrovnu a mnoho určitého neobsahuje ani jedna ani druhá. Nejsou to vlastně ani zprávy, nýbrž jenom nápovědi a náznaky. V pramenech o Komenského pobytu v Londýně v letech 1641 a 1642 není o Anchoranovi ani zmínky ani narážky. Je to záporné svědectví, avšak je dobře se o něm zmínit.

Bylo by opravdu divné, kdyby se Anchoran nebyl v Anglii uchytil buď v některé škole nebo jako vzdělavatel šlechtických synků. Na jednu stopu nás přivádí knížka o necelestých sto čtyřiceti stránkách, chovaná v Bibliothèque Nationale v Paříži. Je to překlad z angličtiny do latiny, který pořídil Jan Kinck a který roku 1636 vytiskl Jan Kinck ve Frankfurtě nad Mohanem. Původcem byl anglický bohoslovec Josef Hall, biskup v Exeteru. Anglický titul zněl *Meditations and vows, divine and morall*; Anchoranův překlad byl nadepsán *Meditationum ac votorum cum divinorum tum moralium centuria prima*. Na titulním listě je také uvedeno, že Anchoran byl vychovatelem Jiřího Boothe, jehož majetkem byl zámek Dunham v Cheshire; v tom místě také vznikl překlad Hallových meditací. Ve Frankfurtě vyšel nejspíše proto, aby se rychleji rozšířil mezi čtenáři vzdělavatelných knih, kteří neovládali angličtinu.

Učený správce diecése exeterské, který žil od roku 1574 do 1656, Anchorana zřejmě přitahoval. Vzpomenutý už Gilbert Pralose, jehož dílc Anchoran přeložil roku 1631, byl s biskupem Hallem ve spojení a není tedy nemožné, že se s ním i Anchoran dostal do přímého styku. Bud' jak bud', roku 1639, téhož roku co vyšlo v Londýně čtvrté vydání Komenského Dveří, Anchoran dokončil latinský překlad druhého Hallova díla. V původním znění se nazývalo *Contemplations upon the principall passages of the Holy stories*; v latinském překladě *Contemplationum cum divinarum tum moralium liber primus*. Byla to první dávka, za kterou šly rychle po sobě svazčky druhý, třetí a čtvrtý. Vytiskl je Jean Gayau, tiskař a knihkupec, přebývající v Agen "pod znamením jména Ježíšova."

Místo vydání zvyšuje zájem o knihu, která je jinak pro historické badání málo zajímavá. Agen je v jižní Francii na řece Garonne a do Montabaunu, sídla hugenotské školy, není tamodtud daleko. Pozornosti si zaslouží i dedikační předmluva "nejjasnějšímu a nejvznešenějšímu pánu, pánu, knížeti z Condé." Nebyl to nikdo jiný než Jindřich II., člen královského rodu bourbonského, který se hlásil ke katolické víře a sioužil oddaně vládě, zejména jejímu nejvýznamnějšímu představiteli kardinálu Richelieu-ovi. Od dubna 1638 velel královskému vojsku v oblasti Guyenne, jak na to naráží Anchoran v honosném věnování. Z předmluvy nevysvitá, jak se Anchoran dostal do družiny muže tak významného. Možná, že nebylo přímého styku, a že věnování překladu evangelické knihy knížeti z Condé sloužilo za ochranu proti královským úřadům.

Předmluva není bohužel určena ani časově ani místně. Nelze tedy bez jiného svědectví rozhodnout, jestli roku 1639 Anchoran opatroval tisk svého překladu ještě z Londýna nebo jestli už zase pobýval v rodném kraji. Rozhodují se v duchu pro druhé mínění, a však za domněnku nemohu zatím postoupit.

Vrátil-li se Anchoran skutečně do Francie, shledal se s věcmi ještě kormutlivějšími, než znal z mladých let. Od pokoření Montepellieru a jiných měst v oblasti Cevennes vévodou z Epernonu bylo hlavním stře-

diskem Hugenotů v jižní Francii vzpomenuté už město Montauban. Tam bylo i vyšší učiliště, avšak i na ně přišla řada, když Ludvík XIV. zahájil ostřejší postup proti vyznavačům reformované víry. Roku 1659 vyšlo královské nařízení, podle kterého montaubanská škola přecházela do rukou otců z Tovaryšstva Ježíšova. Hugenotský ústav však nezanikl, nýbrž byl přenesen do místa ještě odlehlejšího. Bylo to Anchoranovo rodiště Puylaurens, jehož obyvatelstvo se od XIII. století vyznačovalo hledáním čisté víry.

Škola sloužila slábnoucímu stádcí ještě dvacet pět let. Jiné, daleko slavnější školy v Sedanu, Saint Diè a v Saumuru hasly jedna po druhé. Poslední rána dopadla roku 1685, když se Ludvík XIV. rozhodl odvolat edikt nanteský. Dne 5. března 1685 vyšlo z královské kanceláře nařízení, že má být zavřena škola v Puylaurens. Tak zhaslo poslední světlo, za kterým chodili zblízka i zdálky hugenotští studenti. Teprve po revoluci a pádu bourbonského království si jihofrancouští Hugenoté obnovili školu v Montaubanu. Stalo se to roku 1810.

Co ze všech těch událostí, jejichž jevištěm byla jižní Francie, zažil tamní rodák Jan Anchoran, nelze dnes povědět ani v náznaku. Snad se někomu jinému podaří zjistit a povědět víc. Z hrsti výpisků, shromážděných v Anglii a ve Francii zatím vyplývá, že původcem prvního vydání Komenského Dveří v Anglii nebyl syn té země, nýbrž Francouz, který své rodové jméno zakryl latinskou formou Joannes Anchoranus.

První Čech, který nejprve vyložil to slovo řecké "eklesia" zle rozuměl tomu slovu. Tim slovem "kostel" neb "církvev" zavedl neučené k bludné představě, jako by choť Pána Jezukrista byla kostel z kamene a církvev ze dřeva. (M. Jan Hus)

Bez studovaného stavu se svět obejde, ale bez vlády ducha nelze žít. Neří pravda, že politika, stát, národ jsou hlavní věci. Sociální otázka není základem lidského snažení: zájmy duchovní, t. j. náboženské, mravní, literární, vědecké, filosofické jsou vyšší a všechno ostatní, i politika i stát i lid, i sociální zřízení musí sloužit tomu, co jest věčné, . . ."

Emanuel Rádl

Volná tribuna

Kde je pravá železná opona?

(Pokus o zhodnocení naší exilové situace.)

Když před několika lety za své návštěvy ve Spojených Státech Winston Churchill poprvé užil výrazu "Iron Curtain," jistě netušil, že tehdy vytvořil okřídlené slovo, které se vžilo, protože ve zkratce vyjádřilo politickou a mravní tragedii národů po druhé světové válce. Železná opona je nešťastnou skutečností, jejíhož dosahu si uvědomujeme zvláště nyní, ve dnech, kdy jsme se stali svědky krachu "vrcholné konference" v Paříži. Dnes mám na mysli zvláště československý exil. Většina z nás přijela do Ameriky buď jako uprchlíci či imigranti. Dnes mnozí z nás jsou občany Spojených Států, kteří už nemají v úmyslu vrátit se do Československa "po komunismu". Přesto s láskou vzpomínáme na starou vlast. I když nám občas ta čeština ukazuje jakousi zrezivělost, nezapomínáme na domov našich mladších let.

Jsme členy různých krajanských organizací. Mluvíme často o železné oponě, která nás dělí od našich drahých "tam doma." Povzbuďujeme se všelijakou aktivitou, "uměleckými" a "kulturními" schůzemi, zpíváme hymny, národní písničky, zacvičíme si, zatancujeme si, a gratulujeme si, že nejsme na té špatné straně železné opony. Podle žurnalistického žargonu "důstojně oslavujeme" za přítomnosti "zasloužilých pracovníků" narozeniny Masarykovy, výročí Husovy mučednické smrti, atd. Tím vším prý pomáháme "naši věci." Nechci zesměšňovat tu naši aktivitu. Mnohé prvky v ní jsou hodnotné. Ale z větší části moc toho je prostě pískání v lese, sebeklam.

Cím je nám dnes ta železná opona? Je to jenom pohraniční čára, která dělí svět demokratický od světa komunistického? Nesouhlasím s takovým omezeným chápáním problému. Já komunistou nejsem a nikdy bych komunistou být nemohl. Ale to není stejné jako tvrzení, že "nejsem demokratem," "nejsem republikánem." Protože nebýt demokratem či nebýt republikánem neznamená ještě žádný určitý názor nebo životní víru. Nebýt komunistou není pouhý názor politické příslušnosti, ale jisté kredo a náboženství. V Mnichově vydali v roce 1957 úvahu Karla Čapka

z roku 1924 nazvanou "Proč nejsem komunistou?" Je to studie dodnes časová. Cituji z ní:

Nejdivnější a nejnelidštější na komunismu je jeho zvláštní pochmurnost. Cím hůře, tím lépe; porazí-li cyklista hluchou babičku, je to důkaz zpuchřelosti dnešního řádu; strčí-li dělník prst do koleček stroje, nerozmačkají mu jeho ubohý prst kolečka, nýbrž měšťáci, a k tomu ještě s krvežíznivou rozkoší. (Str. 12).

Souhlasíme s Čapkem, když praví, že "je jistých mravních a rozumových pět švestek, po nichž člověk poznává člověka. Metoda komunismu je široce založený pokus o mezinárodní nedorozumění, je to pokus roztržít lidský na kusy, které k sobě nepatří a nemají si co říci." (Str. 18). Ale Čapek nejde dost daleko. On totiž mluví jako humanista a dobrý člověk, ale ne jako věřící křesťan. Díky Bohu za humanisty (komunisté je taky nemají rádi), jsou nám hodně blízko, ale dnešní zápas nebude dokončen humanismem.

Oč usiluje komunismus? Tady je namátkou hrstka zásad:

1. Vývoj dějin je určován dialektickým materialismem, hospodářskými příčinami.
2. Účel světí prostředky.
3. Život jednotlivce nemá ceny leda ve vztahu k účelům státu.
4. Jenom makatelný svět je skutečný; ostatní "duchovní hodnoty" jsou lidským výmyslem, výplodem buržoasie a kapitalismu.
5. Proto komunisté nevěří v Boha. Boha není a náboženství je opium pro slabochy, berla pro ty, kteří nemohou stát na vlastních nohách.

Bratři a sestry, pravá Železná opona není ta, která se táhne ostnatým a elektrickým drátem Šumavským pohořím a jinudy. Železná opona, která dělí svět tragický, a dělí otce od synů a matky od dcer (Mat. 10:35-36), je ta, kde na jedné straně lidé v Boha věří a podle toho jednají, a na straně druhé, kde v Boha nevěří. My, kteří se hlásíme ke křesťanství, a zvláště my, kteří se chlubíme tím, že jsme potomky české reformace, musíme se smutkem přiznat, že i v našem exilu je mnoho aktivit a mnoho lidí, kteří patří na druhou stranu té pravé, duchovní Železné opony. Oni v Boha nevěří, Ježíš

Kristus jim je neznámým cizincem, oblečeným do burnusu dávno zašlé civilizace, a jejich život není podmiňován zásadami náboženské víry. Obsah Bible je jim stejně známý jakoasi Upanišády Hinduismu; jinými slovy, nevědí o ní zhoľa nic. Ježíš Kristus praví, "kdo není se mnou, je proti mně" (Mat. 12:30). Tady, bratři a sestry, je ta pravá Železná opona.

Sbírat peníze na odboj, na pomoc našim doma, jezdit na klobásové a jitrnicové "kulturní" podniky, divadelní zábavy, deklamovat vlastenecké básně a sentimentální elegie, to je všechno velmi pěkné. To oni taky dělají doma, jenom ta nomenklatura je občas jiná. Je to hezké, ale se stanoviska věčnosti to nemá naprosto žádné ceny. Nikdo nemůže sloužit dvěma pánům. Nedávno jistá krajan-ka mi řekla, že nemá času na modlitby a na to, aby chodila do kostela. "Ale jsme skoro každý týden, někdy i dvakrát týdně, v Sokole, kde máme dobročinné podniky, posíláme balíky a sbíráme peníze na pomoc." ("Blázní a slepci, což jest většího, zlato-li či chrám, kterýž posvěcuje zlata?" (Mat. 23:17). V její duši a myslí není místa pro Boha. S takovým postojem by mohla žít docela šťastna v komunistickém Československu. Jaký to úpadek mezi námi od doby, kdy husitská bába znala svou Bibli lépe než římský biskup!

Otázka Československa je otázka mravní a náboženská. To věděl Masaryk velmi dobře, to nevědí mnozí z těch, kteří při dnešních oslavách Masaryka mají v ústech. Odmyslete si z našich dějin sv. Cyrila a Metoděje, sv. Václava, sv. Vojtěcha, sv. Husa, Chelčického, Komenského, Palackého, Masaryka, a co vám zbývá? Hodně málo; Pálec, Hanka, Švejk, Beneš, Hácha, Zápotocký, bezvěrci, agnostikové, volnomyšlenkářství, komunismus. To málo by nestálo za boj. Mám více společného s poutivě věřícím Němcem či Anglosasem než s nevěřícím či vlašným Čechem s ohromnými svaly vypěstovanými pravidelným cvikem v Sokole. A to proto, že s tím Němcem a s tím Anglosasem sdílíme společný duchovní domov, křesťanství, které jedině dává smysl a hodnotu vlasti. Slyšel jsem nedávno, že se jeden z našich vynikajících exilových politiků—zda je členem čl. národní rady, to nevím — vyjádřil, že by

se styděl být přistižen přáteli v kostele. ("Nebo kdož by se koli za mne styděl a za má slova v tomto pokolení cizoložném a hříšném, i Syn člověka stydět se bude za něj, když přijde v Slávě Otce svého s anděly svými." (Mat. 8:38).

Exil pohanský a bezvěrecký mne nezajímá — leda snad jako pole misijní. To se spíše cítím doma mezi pravoslavnými Armény, u nichž jsem byl nedávno hostem. Zpívali národní písně, tak jako naši, jedli národní pokrmy, tak jako naši, ukazovali film ze staré vlasti — tak jako naši, ale na rozdíl od naší typické krajanské schůze, celý večer byl prodchnut vroucím náboženským přesvědčením. Nestyděli se modlit a zazpívat duchovní píseň, a v každém projevu každý řečník se vracel znovu a znovu k duchovním náboženským základům své staré vlasti. Ano, byl jsem doma mezi nimi, jako mezi bratřimi, i když jejich církev nebyla moje církev, i když jejich jazyk nebyl můj jazyk, i když jejich šiškiáb nebyl jako naše knedlíky, i když jejich písně zněly jinak než naše písně. Duchovní realita má hluboké kořeny a daleko předstihuje jakýkoli politický program s povrchním kulturně-vlasteneckým nátěrem.

Zde je naše největší potřeba: vrátit duchovní kořeny a duchovní zaměření celé naší exilové aktivitě, at' už to je v Československé národní radě, v krajanských odbočkách a jiných organizacích. Méně jitrnic a více Jirásků, méně houslek a více Husů, méně klobás a více křesťanství, at' už protestantské, katolické, nebo pravoslavné. Nestydět se za své náboženské přesvědčení a za bohaté duchovní dědictví staré vlasti. Nehonit se planým pokrokářstvím a hloupou emancipací z minulosti. Jinak se staneme lehkými obětmi komunismu.

Zde je ta pravá Železná opona, která dělí otce od synů a dcery od matek. Končím parafrází Karla Čapka: Je jistých mravních, rozumových a duchovních pět švestek, po nichž by člověk poznal Čecha. Kéž by to byla pravda.

Dr. Enrico S. Molnar

May, 1960.

South Pasadena, California.

ROZHLEDY

Přemysl Pitter:

Stavíme most

Mám za povinnost, abych podal obraz o stycích, které se vyvinuly mezi námi, nábožensky usměrněnými Čechy a Sudetoněmci, v poslední letech.

Po svém útěku v roce 1951 přiletěl jsem na pozvání Radia Svobodné Evropy ze Západního Berlína do Mnichova. Tam jsem se neočekávaně setkal s českým katolickým knězem Dr. Alexandrem Heidlerem, s nímž jsem se znal z Prahy, z doby, kdy na podnět významného evangelického pracovníka a arcibiskupa Berana svolán byl v lednu 1948 společný projev věřících všech vyznání na Slovanském ostrově. Byl jsem tehdy jako člen výboru pražské župy Kostnické jednoty pověřen vypracováním programu další spolupráce s katolíky. Šlo zejména o to jak čelit materialistické ideologii, kterou komunisté zaplavili československý rozhlas, a sjednotit se na programu, podle něhož bychom v bratrské spolupráci šířili ducha křesťanského. Chtěli jsme především dosáhnouti většího podílu v rozhlasovém vysílání a obsadití je bez ohledu na církevní příslušnost. Pokládal jsem za nejúčelnější, spojit se přímo s arcibiskupem Beranem a napsal jsem mu v tom smyslu dopis. Arcibiskup poslal ke mně neprodleně svého důvěrníka P. Dra. Heidle- ra, který mne navštívil v "Milíčově domě". Očekával jsem, že katolíci se budou dožadovat na základě své velké početní převahy poměrného zastoupení v rozhlasových projevech. Byl jsem dojat vskutku křesťanským návrhem, který Dr. Heidler sám podal: o zařadování projevů má rozhodovat jejich obsahová, vnitřní hodnota, nikoli autorova příslušnost. Bohužel, k provedení našich plánů již nedošlo; bolševický puč únorový nastolil komunistický režim i v rozhlasu a ten jakékoli relace se spirituální ideologií a křesťanskou tendencí prostě zrušil.

Netušené setkání s Drem Heidlerem v Mnichově bylo mi milé. Mimo jiné se mi zmínil o své nynější pěkné spolupráci s našimi bývalými německými spoluobčany, vysídlenými do Bavorska, a sdruženými v katolic-

ké "Ackermann-Gemeinde". Přesvědčil jsem se později sám, jak krásný duch panuje v tomto sdružení. Zejména jeho Vysokoškolský Kruh vykonává významný vliv na katolické kruhy v Německu, a svou důslednou snášenlivostí čelí nacionalistickým tendencím.

Po několikaměsíčním pobytu v Anglii vrátil jsem se do Německa, abych zde sloužil zejména našim čs. uprchlíkům ve sběrném táboře "Valka" u Norimberka. Zde jsem měl příležitost se stýkat i s našimi německými krajany, kteří mne upozornili na Obec sudetoněmeckých evangeliků a jejich orgán "Glaube und Heimat". Redaktorovi tohoto časopisu jsem pak poslal list, který otiskl pod názvem "Die ausgestreckte Hand" v č. 3/1956. V článku jsem napsal o své touze, postavit znovu most bratrského obcenství mezi našimi oběma národy, jaký již kdysi stál v době reformační. Bohužel, toto dějinné společenství bylo vinami na obou stranách zmařeno. Je Boží vůlí, abychom si teď podali ruce bez vzájemného obviňování a výčitek, které k ničemu nevedou, a snažili se s Boží pomocí vytvořit nové přátelské soužití.

Moje "vztažená ruka" byla vřele uchopena a dostalo se mně pozvání k sněmům a schůzkám, které Obec evang. Sudetoněmců konala. Díky Jednotě čs. protestantů stal jsem se mluvčím stoupenců české reformace, a to, jak věřím, nejen ve svobodném světě, ale i v ujařmené vlasti.

"Glaube und Heimat" otiskuje moje glossy a kritické poznámky a uveřejnila překlad stati "Vyznání společné viny" z mé knížky "Domovu i exilu", dále článek Hanse Klünkela "Das Labyrinth der Welt" o Komen- ském a Českých bratřích a překlad mého článku z "Husova lidu" (č. 5/1958) o Chel- čického významu pro dnešní dobu.

Významnou etapou v budování mostu do- rozumění a přátelství mezi oběma našimi ná- rody byla pohnutlivá odezva na můj projev, který jsem jménem Jednoty učinil na 1. su- detoněmeckém evangelickém církevním sně- mu. Můj projev (viz. Kř. Listy-Husův Lid č. 11/1959) byl otištěn v "Glaube und Hei- mat" ve význačné úpravě a byl zaznamenán v mnohých německých novinách se sympa- tickými komentáři.

Zvláště na mne zapůsobily odpovědi tři vynikajících sudetoněmeckých kulturních pracovníků. Jejich autoři jsou náhodou všichni historikové. První ve Stockholmu, druhý v Mnichově a třetí v Ludwigshafenu nad Rýnem. Překládám úryvek z dopisu aspoň jednoho z nich. Počíná oceněním mé úvahy o Chelčickém a pokračuje:

“Shledávám tento způsob úvah o českých dějinách také pro nás Sudetoněmce za vhodnější, abychom se dostali dále, nežli odepilání frází o našich nezadatelných právech a nárocích. Zajisté se nemá nikdo poddat bezoráví, a vítězství totálního násilí a nelidskosti nevytvoří nový právní stav. Avšak právě tak neplodné pro vývoj lidskosti je jankovité lpění na přežilých pozicích, trvdošijné se uzavírání novým proudům a poznatkům. Jestliže tudíž chtějí sudetští Němci dospět k hlubšímu chápání svých dějin, pak jim neprosperje žádné přežvykování jejich apologetických thézí ze zašlých národnostních bojů. Naproti tomu by získali mnoho pochoopením velikých postav naší společné minulosti, postav jako Žižka a Chelčický, Masaryk a Beneš. Naučili by se rozumět, že Češi během tisíciletí svých dějin bvli zvyklí kráčet vlastními cestami, hledat vlastní řešení, uzavírat vlastní spoje, volit si vlastní vzory, a to přes neustálé a je obklopující vlivy Němců. Věřím též, že máte pravdu, pravíte-li, že v budoucnosti nabudou více významu ti dosud neobjevení, kteří razí nové cesty bratrství, nežli velikáni dneška. Jsme na toto bratrství odkázáni při vši tvrdosti existenčního boje. Myšlenky na zničení odpůrce nemají už místo, chceme-li vůbec zůstat na živu.”

K názorům tohoto sudetoněmeckého učenca se druží projev jistého německého obchodníka původem z Čech, jenž vyjadřuje vůli žít pokojně v spolupráci se svými sousedy, a dodává:

“Hus je Němci pokládán za českého nacionalistu. Avšak tento názor vznikl teprve v posledních stoletích.”

O napravení tohoto nepochopení snažil jsem se v obšírném článku o Husovi a nacionalismu a naší nynější úloze, který se sympatickým doprovodem uveřejnila celý katolická revue “Der neue Ackermann” (2/III).

Je nám jasné, že k sblížení, dorozumění, a přátelství dojde jen na poli duchovním, to

jest náboženském a kulturním. Nepřezíráme otázky politické, ale víme, že pro jejich pravé řešení musí být vybudovány předpoklady, a ty právě koření v oblasti duchovní. Je zvrácené a vede jen k rozkolům, jdeme-li na věci politicky. Bědy naší doby tkví v přeceňování politiky, která téměř úplně ovládá naši mysl a bují jak zhoubný nádor v organismu lidstva. Politika, jak se jí dnes všeobecně rozumí, je založena na egoismu národním, hospodářském, státním a třídním, a jako každý egoismus nemůže vésti jinam, než ke katastrofě a úpadku. Methody politiky jsou vypočítavost, chytráctví, záluďnost. A kdvž se ocitne v konci, chytá se násilí. Politika, nemá-li lidstvo nadobro pohřbit, musí se zřici své velikášské nadřaděnosti a zapojit se do kulturního dění, jehož základem je duchovnost, k níž patří i mravnost a náboženská víra.

My, kteří se hlásíme k Ježíšovi, at' náležíme k tomu, či onomu směru, jsme pochopili (konečně!), že nemá smyslu si navzájem předhazovat chyby, nepravosti a špatnosti (kterých bylo napácháno na obou stranách dost!), ale ve vzájemném si odpuštění důvěřovat v odpuštění Boží a s Jeho požehnáním budovat prozatím aspoň pilřce (každý na své straně) pro budoucí most, jenž nás spojí.

BESEDA

Józa Novotný:

Protestanští laikové v Praze před prvou světovou válkou.

Když jsem se vrátil ze studií v cizině—Vídňe, Německa, Ženevy, Anglie—do Prahy, našel jsem na českém Sioně situaci podivuhodnou. Vůdci protestantského kulturního, ba i náboženského života nebyli bohoslovci, nýbrž laikové.

Především to byli tři lékaři, kteří si vzali za manželky tři dcery stavitele Dvořáka: Svoboda, Lukl, Šimek.

Svoboda se omezil na činnost v reformovaném sboru na Vinohradech. Lukl brzy vynikl jako předseda “Kostnické Jednoty”, kterou dovedně vedl a jemuž jsem stál po boku jako I. jednatel. Z tohoto trojlístku

nejúčinněji zasáhl do pražského protestantského života nejmladší z nich, Josef Šimek. Jaký krásný člověk to byl! A jak se dobře oženil! Se svojí ženou, Boženou, měli pronikavý zájem o literaturu. Božena pilně překládala vybrané věci z anglické a americké literatury. On byl břitký literární kritik, který založil a redigoval skvělou revui "Kalich." Každé číslo vynikalo vybraným obsahem i dokonalým slohem. Šimek byl člověk neobyčejně všestranný. Kromě literatury byl oddán i hudbě. Rád zpíval i hrál. A brzy založil v Praze pěvecké sbory ve sborech. Avšak nejvíce se stal známým jako bohoslovec. Neuvěřili byste! Lékař, který znal teologii lépe než tucty theologů. A tyto vědomosti si osvojil soukromým studiem a rozsáhlou četbou. Ku podivu! Když pročítáte tu skrovnou českou protestantskou četbu dnešní doby, ihned si zjistíte, že rozhodně nedosahuje literární výše Šimkových tisků, a to ani obsahem ani formou. Šimek začal skoro jako radikální liberální theolog, avšak čím byl starší, tím více se blížil pravici. Ovládal řadu evropských jazyků.

Učitel František Kučera začal zasahovat do českého protestantského života dětským časopisem "Růžový Palouček", který jsem s ním vydával po řadu let, ba i po mém příjezdu do Ameriky jsem byl spoluredaktorem. I Šimek a obě mé sestry pilně přispívali do "Růžového Paloučku." Kučera se stal později tajemníkem nakladatelské společnosti "Kalich."

Velice zajímavou osobností byl rytec Pištora. Neuvěřili byste! Řekl bych řemeslník rytec Pištora nejen ovládal dokonale český jazyk, nýbrž své schopnosti literární položil na oltář českého Siona a tak se stal vydavatelem velmi důležité sbírky, která nesla název "Comenium," které vydávalo důležité díla české reformace, jako Husovy a Chelcického spisy. Pištora kromě toho založil v Praze knihovnu bohosloveckou, anglickou, francouzskou a německou, která poskytovala možnost si vypůjčit důležité knihy, které jinde jste si nemohli si opatřit.

Antonín Frinta, tehdy docent fonetiky na universitě, živě bral podíl na životě pražských evangelíků. Jeho přátelé někdy si ho dobírali pro jeho přímo chorobnou pořádnost. A-

však v spolkovém životě byl vyhledáván právě pro tuto vlastnost, když vše chtěl mít podle abecedy a hezky po pořádku.

Učitel Stanislav Klíma, kterého to stálo mnoho nepříjemností, že přestoupil z katolické církve k protestantismu, vydával čilý list "Život". Také předčasně ve válce zahynulý Štěpánek mnoho znamenal pro předválečný pražský život protestantský.

Jindřich Hrozný začal ve Vídni jako protestantský theolog, který dokonale ovládal nejen hebrejštinu, nýbrž všechny příbuzné semitské jazyky, se stal nejen universitním knihovníkem, nýbrž i velice činným laikem v pražském protestantském prostředí.

Zvláštní zmínku si zaslouží Emanuel Rádl. Představitel pražské protestantské veřejnosti v nezapomenutelných schůzích "Filosofické Jednoty." Uchvacoval ani tak ne běžnou výmluvností, jako spíše bystrými postřehy. Na příklad nikdy nezapomenu, jak strhl celé shromáždění nejen k potlesku, nýbrž k frenetickému veselí, když nám vysvětloval, jak se pojmy mění. Upozornil na pojem lva. Řekl, že v dnešní knize o zoologii bude asi pojem lva omezen patrně na tvrzení, že lev patří mezi šelmy kočkovité. Avšak ve středověké zoologii pisatel nejprve vypočítává všechny papeže, kteří nesli jméno "Lev." A tak nám chtěl nejprve říci, že jest nutno si uvědomit každý pojem a definovat jej. Měl své ustálené názory. Získal jsem ho pro Y.M.C.A., kde pevně zakotvil jako úspěšný předseda. Cestovali jsme spolu a tak jsem ho poznal hodně zblízka. Řekl mi jednou: "Dali jsme světu dva veliké muže — Husa a Masaryka. A dost." Více a více se blížil k protestantismu, až se stal členem českobratrské církve. Jednoho dne mne radostně překvapil, když jednu naši schůze YMCA zahájil modlitbou od srdce. Jeho největší literární dílo — dvoudílné "Dějiny filosofie" jest nedoceněná kniha. Tam vložil celý svůj světový názor. Byl jsem velice potěšen, když mi oba díly věnoval s vlastnoručním věnováním. Vracím se k tomuto dílu zase a zase. Toto dílo by si zasloužilo, aby bylo přeloženo do předních jazyků světa. Ku konci této knihy nás ujišťuje, že Západ vždy vítězil proti Východu a že i tentokrát v zápase s komunismem Západ zase zvítězí.

Přední český statistik, Antonín Boháč, brzy se dostal do první řady pražských protestantů. Velice účinně zasáhl za války do snah o spojení reformované i lutherské církve. Po velmi konservativním Ferdinandu Kavkovi stal se kurátorem celé církve až do své předčasné smrti. Po delší dobu byl dovedným redaktorem velmi vlivných "Kostnických Jisker."

Byl to tenkrát radostný ruch v Praze kolem těchto nadšených laiků, kterým ležel na srdci duchovní i kulturní život našeho protestantismu. — Nutno dodat, že tito nadšenci úspěšně prolomili ledy denominační zaujatosti. Nečinil se rozdíl — alespoň v této společnosti — mezi jednou církví a druhou. Zahájili jsme éru bratrství. Začali jsme si říkat "bratřič" a nikdy nepřestali . . .

Lid potřebuje pravdu a poctivost a proto buď především poctiv každý sám k sobě.

—T. G. Masaryk

Z našeho Siona a odjinud

Dne 27. května t. r. graduoval na torontské universitě bratr Jaromír Petříček, kde dosáhl hodnosti "Mistra svobodných umění" (Master of Arts). Bratr Petříček pochází z Boskova od Železného Brodu. Během druhé světové války byl na čas uvězněn nacisty ve Svatobořicích na Moravě. Po válce studoval filosofii v Praze. Hned po puči 1948, odešel do Německa a později do Francie, kde byl 2 roky. Do Kanady přišel v roce 1951. Teprve v roce 1958 se rozhodl pokračovat ve svých studiích. Hlavním předmětem mu byla moderní historie Střední Evropy a Literatura. K svému cíli šťastně došel po dvouletých studiích.

Blahopřejeme příteli Petříčkovi k dosažení mistrovské hodnosti. Dobře víme, že studovat v cizině není lehká věc. Diplom, který náš bratr obdržel v pátek 27. května, je důkazem jeho obětavé a vytrvalé práce.

Bratr Petříček je členem výboru a věrným pracovníkem Protestantské Jednoty, odbočka Toronto, a dobrým přítelem Betlemského Baptistického sboru, který se svou manželkou, Rut (Nageovou), věrně navštěvují.

Rev. Józsa Novák.

Počátkem černa t. r. zemřel br. Václav Hovorka, předseda Čsl. národní rady v Americe. Br. Hovorka se narodil v Československu. Do Spojených států však přišel ještě jako mladík a většinu svého života ztrávil v Ohio. Před několika lety odešel na odpočinek na Floridu. Po celý svůj život br. Hovorka projevoval upřímný zájem o život československých krajanů. Československá nár. rada v něm ztrácí věrného pracovníka.

Jeden z našich evropských čtenářů poslal čs. rozhlasu v Praze námítky proti atheistické propagandě, kterou čs. rozhlas soustavně provádí. Na to obdržel odpověď tohoto znění: ". . . S Vašimi názory na zákonitost v makro — i mikrokosmu plně souhlasíme — takový názor je totiž vědecky zdůvodněn. Rozcházejme se s Vámi v době, kde podkládáte této zákonitosti plán, vůli, určení, smysl. To je účelové pojetí vývoje, t. zv. teleologické, kdežto věda došla k závěru, že vývoj se děje příčinně, kausálně. Tyto otázky zpracovali klasikové marxismu-leninismu (na př. Dialektika přírody). Socialismus je s náboženstvím neslučitelný, ať už má formu primitivních pověr, nebo zdánlivě vědeckou — protože stále zůstává idealistickým světovým názorem." Podepsána Věra Horká za Čs. rozhlas. —pp—

Přes 3000 osob, reprezentujících zástupce církvi, vlády, politických stran a dělnictva se účastnilo pohřbu světoznámého evangelisty a sociálního pracovníka, Dr. Toyohiky Kagawy v Tokiu, kde tento známý služebník Kristův zemřel 23. dubna.

V prvním týdnu v červnu zemřel známý ruský básník a spisovatel Boris Pasternak, který před několika lety způsobil ve světě rozruch nejprve přijetím a pak odmítnutím Nobelovy ceny za literaturu. Odmítnutí bylo ovšem vynuceno politickým tlakem Kremlu, který v literární ceně viděl protikomunistickou propagandu Západu. — Pasternak byl básníkem a spisovatelem hlubokého duchovního charakteru. Svědeckví jeho nejbližších přátel naznačuje, že zůstal až do své smrti nábožensky věřícím člověkem. Z jeho básnického díla se odráží vnitřní jeho radost ze stvořitelského díla Božího a hluboké přesvědčení o vzkříšení v Ježíši Kristu.

Dopisy

Praha, ČSR. "Po dvouměsíční pouti se kniha E. Wrighta: 'The Biblical Archaeology', kterou Národní jednota čsl. protestantů v USA a v Kanadě věnovala Komenského fakultě, šťastně dostala na místo určení. Jako ředitel starozákonního semináře za tento dar upřímně děkuji všem bratřím a sestrám, kteří se o něj zasloužili . . . Vybrali jste onu knihu jistě proto, že víte o její hodnotě a bylo by zbytečné, abych teprve já vám o tom vykládal. Ale právě proto, že jde o věc tak cennou a pro naši práci přímo nepostradatelnou, jsme Vám vděční, že tak na nás myslíte. Biblická archeologie dělá takřka denně nesmírné objevy, o kterých se dozvídáme jen zlomky a někdy značně opožděně i nepřesně. Wright je jistě z nejpovolanejších mužů, který o tom může psát, takže si můžeme celkový obraz nyní doplnit k r. 1957 . . . S přáním požehnané práce i všeho nejlepšího osobně Vám i Jednotě, bratřky, M. B."

ČSR. "Děkuji Pánu Bohu za Vás bratři! Co jest většího a silnějšího na světě nad lásku Kristovu? — Neznám nikoho z vás osobně, ale láska Kristova způsobila, že jste vyslyšeli moji prosbu. Děkuji vám srdečně za léky, které v pořádku došly. Za léky jsem nemusil platit clo. — Nevím jak bych se vám mohl odvděčit za vaši službu. Modlím se a děkuji Bohu za vás všechny, milí bratři, s nimiž mne láska Kristova víže a drží. Léky, které jsem od vás obdržel můj zdravotní stav zlepšily a pomáhají, aby se nezhoršoval. Srdečně vás pozdravuji a ještě jednou mnohokrát děkuji za všechno. Jsem v lásce Kristově vám oddaný, J. T." (Pozn. red.: Národní jednota zaslala tomuto bratrovi léky pro ulehčení chronické reumatické infekce.)

(Toronto, Kanada) "Přiloženě zasílám peněžní poukaz na \$7.00. Z tohoto obnosu zaslal br. J. B. Matějka z Burlington, Ont. \$5. na práci Jednoty a já \$2.00 na předplatné na Husův Lid. Prosim uveřejněte též následující: Torontská odbočka NJčslP zaslala na podzim min. roku obnos \$25.00 na práci br. Přemysla Pittera v Německu. Tento obnos byl oznámen v H. L. v tom smyslu, že jsem io zaslal já. Dar však byl od odbočky; Zdraví vás, J. Skála."

Předplatné a dary na práci a časopis Jednoty došlé v květnu a červnu 1960

Andrew Furia, Hopewell, Va.	\$3.00
Mary Janesovsky, Cedar Rapids, Ia. ..	3.00
Edw. Jonas, Howells, Neb. (knihy) ..	1.10
Julie Jindra, Pittsburgh, Pa.	3.00
Elizabeth Pavlus, Utica, N. Y.	2.00
Ond. Galish, Roselle, N. J. pro Mrs. Eliz. Sabol, Elizabeth, N. J.	2.00
I. Hnanicek, Cleveland, O.	5.00
Dar od Sester z Toronta (Pitter-Linder)	50.00
Free Europe Com., Inc. New York.	2.00
Mrs. Lostak: Christian Sisters U. (dues)	25.00
Mrs. Lostak: Chr. Sisters U. (Pitter)	6.40
Mrs. Lostak: Chr. Sisters U (Pitter)	54.40
A. Kulka, Oklahoma City, Okla.	2.00
Nejmenovaný, Aurora, Ill.	3.00
Mrs. John Pearah, Aurora, Ill.	2.00
J. Skala, Toronto, Ont., Can.	2.00
J. B. Matejka, Burlington, Ont., Can. ..	5.00
Mary Andrie, Cedar Rapids, Iowa ..	4.00
V Tupy, Ennis Texas	2.00
Josef Malý, Bryan, Texas	3.00
Frank Petrussek, Wallis, Texas	15.00
Anna K. Hura, Campbell, Ohio	2.00
Mrs. C. F. Haggberg, Minneapolis, Minn. posílá předplatné pro Mrs. Edward Hudec, Echo, Minn.	2.00
Vinc. Dusek, Rowena, Texas	2.00
Jan Hus Church, New York (posílá příspěvek od Mrs. Marie Hrbek, Elmhurst, L. I., N. Y.	10.00
Mr. and Mrs. B. P. B. de Dube, Jackson Heights, N. Y. (předplatné a příspěvek pro sebe a pro Mr. and Mrs. B. P. B. de Dube z Harbor Green Estates, Massapequa, N. Y., a Mr. and Mrs. Jan E. P. B. de Dube z Pittsburgu)	25.00
Mrs. Julie Jindra (u uctění památky s. E. Millerové)	5.00

S díky přijala a o další pomoc žádá, Národní jednota čsl. protestantů. (Mr. John Opie, pokl., 4800 South Hoyne Ave., Chicago 9, Illinois).